

Intensification of US unilateral sanctions against I.R.Iran and its impact on accelerating of Covid-19

Amir Sajedi*

Received: 2020/07/16

Arsalan Ghorbani Sheikhneshin**

Accepted: 2021/01/19

Bashir Bazgir***

Sanctions are normally imposed on an individual, institution or country that violates international law and violates acceptable moral standards. The purpose of these sanctions is to force these institution to change their behavior. The withdrawal of the Trump government from the UN Security Council and the imposition of unilateral sanctions against Iranian government violate the UN Charter. The outbreak of Covid-19 in the world and the need for the international community to work together to curb this global crisis, prompted the Rouhani administration and others to call for the lifting of sanctions. The question in this study is when the cooperation of all countries to defeat this new virus is necessary, why US unilateral sanctions have not been suspended but rather intensified? In response to this question, the hypothesis is that the Trump administration is seeking to create more discontent among the Iranian people by increasing sanctions, thereby changing Iran's political system happen or at least changes Iran's behavior in the Middle East. The results of the research show that the theory of the effectiveness of sanctions on Iran has not been effective and the research method is descriptive-analytical.

Keywords: Behavior change, Covid-19, Economy, Joint Comprehensive Plan of Action, I.R.Iran, Sanctions, Trump.

* Assistant Professor of Political Science, Department of Political Science, Islamic Azad University, Tehran Central Branch, Tehran, I.R.Iran (Corresponding author).

amir_sajedi2001@yahoo.com

 0000-0003-0541-7166

** Professor of International Relation ,Faculty member of the Department of Law & Political Science, Kharazmi University, Tehran, I.R.Iran.

arsalangh@yahoo.com

 0000-0002-4005-1684

*** PhD student of International relations, Faculty of Political Science, Islamic Azad University, Tehran Central Branch, Tehran, I.R.Iran.

bashirbazgir@yahoo.com

 0000-0002-2028-611x

تشدید تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در زمان شیوع کووید-۱۹

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۴/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۳۰

مقاله برای بازنگری به مدت ۴۸ روز نزد نویسندگان بوده است.

امیر ساجدی *

ارسلان قربانی شیخ‌نشین **

محمد بشیر بازگیر ***

چکیده

تحریم در حالت طبیعی وقتی اتخاذ می‌شود که از قوانین بین‌المللی تجاوز و از معیارهای اخلاقی مقبول تخطی شده باشد. هدف از اعمال این تحریم‌ها آن است که نهاد یا کشور تحریم‌شونده مجبور به تغییر رفتار گردد. خروج دولت ترامپ از برجام و اعمال تحریم‌های یک‌جانبه علیه ایران، نقض منشور سازمان ملل متحد محسوب می‌گردد. افزون بر این شیوع بیماری کووید-۱۹ در جهان و نیاز به همکاری جامعه جهانی برای مهار این بحران، باعث گردید تا دولت ایران و دیگر منتقدین تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا درخواست لغو تحریم‌ها را نمایند. سؤال مطرح در این پژوهش این است که چرا در زمان بحران جهانی ناشی از کرونا، تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا علیه ایران نه تنها برچیده و یا تعلیق نگردیدند بلکه بر شدت آنها افزوده شد؟ در پاسخ به این سؤال فرضیه‌ای که مطرح می‌گردد این است: دولت ترامپ با افزایش تحریم‌ها به دنبال ایجاد نارضایتی بیشتر در بین توده مردم بود تا از این طریق تغییر نظام سیاسی ایران را رقم زند و یا حداقل رفتار ایران را در خاورمیانه تغییر دهد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که نظریه کارآمدی تحریم‌ها در مورد ایران مؤثر واقع نشده و روش پژوهش با توجه به ماهیت آن توصیفی - تحلیلی می‌باشد.

واژگان کلیدی: اقتصاد، ایالات متحده آمریکا، برجام، تحریم، تغییر رفتار، جمهوری اسلامی ایران، دونالد ترامپ، کرونا، کووید-۱۹.

* استادیار گروه روابط بین‌الملل، دانشکده علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، جمهوری اسلامی ایران (نویسنده مسئول).

amir_sajedi2001@yahoo.com

0000-0003-0541-7166

** استاد گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، جمهوری اسلامی ایران.

arsalanh@yahoo.com

0000-0002-4005-1684

*** دانش‌آموخته دکترای روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، جمهوری اسلامی ایران.

bashirbazgir@yahoo.com

0000-0002-2028-611x

مقدمه

بیان مسئله: تحریم به عنوان ابزاری در اختیار قدرت‌های بزرگ برای واداشتن دیگر بازیگران به انجام و یا عدم اجرای رفتاری در حوزه نظر و عمل می‌باشد و دارای پیشینه تاریخی طولانی در سیاست خارجی است. این سیاست با تأسیس سازمان ملل متحد، ابعاد و ملاحظات تازه‌ای می‌یابد که عموماً ناظر بر ضابطه‌مند نمودن آن است. با این حال در عمل مشاهده می‌شود که ابرقدرت‌ها چندان به این ضوابط پایبند نبوده و به منظور تحصیل اهداف خود، از سیاست‌های تحریمی غیرعادلانه نیز استفاده می‌نمایند. مصداق بارز این موضوع را می‌توان در تشدید تحریم‌های جمهوری اسلامی ایران از سوی دولت ترامپ، در زمان شیوع ویروس کرونا مشاهده نمود که تحلیل عوامل و اهداف آن به عنوان مسئله اصلی نوشتار حاضر مطرح است.

اهمیت: پژوهش حاضر از آن حیث که امکان توفیق سیاست‌های تحریمی آمریکا را مورد تحلیل قرار می‌دهد، دارای اهمیت کاربردی است. لذا نتایج آن می‌تواند در سطح تصمیم‌سازی برای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ارائه گردد.

ضرورت: مقابله با کرونا نیازمند یک عزم جهانی است، عدم توجه به موضوعاتی از این قبیل می‌تواند به آسیب دیدن منافع مشترک بشری منجر شده و از این حیث می‌توان اظهار داشت که پژوهش‌هایی از این قبیل دارای ضرورت راهبردی هستند.

اهداف: هدف اصلی پژوهش، تقویت فرایند تصمیم‌سازی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از طریق نقد سیاست‌های تحریمی آمریکا در شرایط جدید و تبیین چرایی ضعف آنها در عرصه عمل است. اهداف فرعی نیز عبارتند از: تبیین واقع‌بینانه شرایط پیش روی جمهوری اسلامی ایران در عرصه خارجی پیش رو، و برجسته‌سازی نقاط ضعف حریف جهت بهره‌برداری مقتضی در تصمیم‌گیری است.

سؤال‌ها: پرسش اصلی محققان این است: اهداف آمریکا از تشدید تحریم‌های جمهوری اسلامی ایران، در شرایط بحرانی ناشی از شیوع ویروس کرونا، چیست؟ در همین ارتباط سؤال‌های فرعی زیر طرح و بررسی شده‌اند: پیامدهای ناشی از تحریم‌های یک‌جانبه دولت ترامپ برای ملت و دولت ایران چیست؟ آیا شدت گرفتن تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا منجر به نارضایتی بیشتر مردم و شورش شهری می‌گردد؟

فرضیه: تشدید تحریم‌های یک‌جانبه دولت ترامپ علیه جمهوری اسلامی ایران در دوران شیوع ویروس کووید-۱۹ با هدف گسترش نارضایتی‌های مردم به منظور پذیرش تغییر رفتار نظام سیاسی از سوی نظام، در خاورمیانه است.

روش پژوهش: تحقیق حاضر از حیث ماهیت، کاربردی - توسعه‌ای؛ و از حیث رویکرد محققان، توصیفی - تحلیلی است. برای گردآوری داده‌ها از روش اسنادی، و برای تحلیل یافته‌ها از روش نظریه مبنا استفاده شده است. در این روش الگوی تحلیل از رهگذر بررسی انتقادی نظریه‌های موجود و یا بر اساس ارکان نظریه منتخب، طراحی و در تحلیل مورد استفاده قرار می‌گیرد. در پژوهش حاضر، محققان نظریه «بالدوین» را به عنوان نظریه منتخب، مبنا قرار داده‌اند که در بخش مبانی نظری تبیین شده است.

۱. پیشینه پژوهش

در موضوع تحریم‌ها به دلیل اهمیتی که در حوزه سیاست عملی داشته، طیف متنوع از منابع منتشر شده است که با عنایت به نوع رویکرد محققان به تحریم‌ها می‌توان آنها را در دو سطح تحلیل نمود:

۱-۱. سابقه مطالعاتی موضوع در دانش سیاسی

در نشریه دانش سیاسی به طور مشخص سه مقاله با این موضوع منتشر شده که عموماً به تحلیل آثار تحریم‌ها در سطح راهبردی پرداخته‌اند. نویسندگان این مقاله‌ها معتقدند که رؤسای جمهور آمریکا - حتی با رویکرد متفاوت - در سیاست خارجی تحت تأثیر سیاست‌های خارجی رؤسای قبلی قرار می‌گیرند. برای مثال سیمبر (۱۳۸۹) اظهار داشته: با وجود اینکه اواما شعار تغییر در سیاست خارجی آمریکا را پیشه نمود اما به دلیل اینکه در حصار و محدوده دیدگاه‌ها و ذهنیت‌های دولت‌های قبلی بود همانند اسلاف خود سیاست‌های فشار اقتصادی بر ایران را ادامه داد. شریعتی فیض‌آبادی (۱۳۹۹) به بررسی آثار منفی تحریم‌ها و فشارهای دولت آمریکا در دوره‌های مختلف بر ورزش ایران پرداخته است. رسولی ثانی‌آبادی (۱۳۹۹) معتقد است که شروع ریاست جمهوری حسن روحانی همراه با اتخاذ سیاست جدید در برابر قدرت‌های بزرگ بین‌المللی در خصوص مسائل هسته‌ای ایران بود. او علت این تغییر تصمیم‌گیرندگان نظام جمهوری اسلامی ایران

را فشار تحریم‌های بین‌المللی بر ضد ایران دانسته که با این چرخش نخبگان، لغو تحریم‌ها در این دوره صورت گرفت.

۲-۱. سابقه مطالعاتی موضوع در سایر متون

با عنایت به محتوای منابع این حوزه، می‌توان آنها را به دو گروه تقسیم نمود:

الف. پژوهش‌های ناظر بر تأثیر تحریم‌ها بر سیاست جمهوری اسلامی ایران

این آثار به معرفی و بررسی کلی تأثیرات تحریم‌ها بر قدرت ملی و سیاست جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌اند. برای مثال مختاری (۱۳۹۴) تحریم‌های بین‌المللی و اثرات آن را بر قدرت ملی ایران در بازه زمانی ۹۴-۱۳۸۴ بررسی نموده است. یافته‌های او نشان می‌دهد که قدرت ایران در ابعاد اقتصادی، زیست محیطی و سیاسی از این تحریم‌ها تأثیر منفی پذیرفته است. منظور و مصطفی‌پور (۱۳۹۲) به بررسی تحریم‌های دوجانبه و چندجانبه علیه جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌اند و در نهایت به این نتیجه رسیده‌اند که با وجود شدت و گستردگی تحریم‌ها، ایران در مقابل موج تحریم‌های وضع‌شده منفعل نبوده است.

ب. پژوهش‌های ناظر بر راهکارهای مقابله با تحریم‌ها

این آثار برای مقابله با تحریم‌ها به تبیین راهکارهای داخلی همت گمارده‌اند. طغیانی و درخشان (۱۳۹۳) از کاهش وابستگی به تولیدات خارجی، کنترل تعاملات اقتصادی بین‌المللی، سیاست‌گذاری فعال، پیگیری رهیافت‌های اقتصاد مقاومتی، شناسایی موارد آسیب‌پذیر و برنامه‌ریزی برای رفع آنها، مدیریت افکار عمومی و ادراک مردم، کنترل کسری تراز پرداخت‌ها و متنوع‌سازی نظام ارزی کشور و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر به عنوان راهکارهای پیشنهادی سخن گفته‌اند. سمیعی نسب (۱۳۹۳) راهکار مقابله با تحریم‌های اقتصادی را در دیپلماسی اقتصادی و در چهارچوب اقتصاد مقاومتی تلقی می‌کند و راهکارهایی برای تقویت دیپلماسی اقتصادی ارائه می‌دهد. سیف و خوش‌کلام خسروشاهی (۱۳۹۲) چهارچوبی برای نظام ارزی مطلوب اقتصاد ایران در شرایط تحریم ارائه می‌کنند و در این چهارچوب اقدامات به‌کارگیری سیاست‌های اقتصادی به قصد متنوع‌سازی صادرات کالاها و خدمات، اصلاح ساختارهای نهادی، فنی و تکنولوژیکی تولید کشور، افزایش بهره‌وری نهادهای تولیدی به خصوص بهره‌وری نیروی کار، ارتقاء

رقابت‌پذیری کالاها و خدمات تولیدی در اقتصاد کشور و نهایتاً تنوع‌بخشی به منابع ارزآوری از مشتقات نفت و محصولات وابسته به آن و همچنین صادرات کالاهای غیرنفتی را پیشنهاد می‌دهند.

چنانکه ملاحظه می‌شود در این پژوهش‌ها شرایط خاص کرونایی اصولاً مد نظر نبوده و از این حیث پژوهش حاضر متمایز و مکمل پژوهش‌های پیشین ارزیابی می‌شود. افزون بر اینکه تحلیل حاضر ناظر بر تحلیل امکان توفیق تحریم‌های جدید است و از حیث موضوعی به تحریم‌های گذشته پرداخته است.

۳-۱. تبارشناسی تاریخی موضوع

به منظور درک ابعاد مختلف تحریم‌های آمریکا در دوران شیوع کرونا، لازم است سیر تحول تاریخی آن در سه مقطع، مدنظر قرارگیرد:

الف. خروج دولت ترامپ از برجام

اگرچه تحول اقتصادی ایران بعد از برجام آنچنان که انتظار می‌رفت، تحقق پیدا ننمود ولی تصور می‌رفت کم‌کم و به تدریج اقتصاد ایران یک روند عادی بخود گیرد. پیروزی ترامپ تغییرات اساسی را در سیاست خارجی آمریکا در رابطه با ایران به وجود آورد. دولت ترامپ سعی نمود تا در ذهن دولت‌های دیگر از ایران تصویر یک تهدید منطقه‌ای بسازد (سرخیل و خزعلی، ۱۳۹۶، ص. ۱۱۱). این دولت با الگوگیری از نظریه بالدوین و با این هدف که با تحریم‌های اقتصادی کارآمد، می‌توان نظام جمهوری اسلامی را مجبور به تغییر رفتار در غرب آسیا و ترک خصومت‌ستیزی با رژیم صهیونیستی کند، در ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷، از برجام خارج و تحریم‌های یک‌جانبه شدیدی علیه ایران اعمال نمود (ساجدی و ساجدی، ۱۳۹۸، ص. ۱۴۱). در اندک مدتی تحریم‌های زیادی از سوی دولت ترامپ علیه ایران اعلام شد که مهمترین آنها تحریم خرید نفت از ایران، ممنوعیت مبادلات بانکی با بانک‌های ایرانی، تحریم بخش کشتی‌رانی و تجارت با طلا و فلزات گران‌بها بودند (سید تقی‌زاده، ۱۳۹۸، صص. ۴۸-۴۹). از آنجایی که قدرت اقتصادی آمریکا در جهان بالاترین قدرت است و سهم تولید ناخالص ملی آن از اقتصاد جهانی تقریباً ۲۴/۵ درصد می‌باشد (کالاهان، ۱۳۸۷، ص. ۴۸)، بسیاری از شرکت‌ها به دلیل ترس از جریمه و مجازات‌های اعلام شده از طرف ایالات متحده از همکاری اقتصادی با ایران

طرفه رفتند و اکثر آنهایی که بعد از برجام به ایران آمده بودند، مجبور به ترک ایران و قطع همکاری‌های اقتصادی‌شان با ایران شدند.

ب. شیوع بیماری کووید-۱۹

کووید-۱۹ موجب کاهش خدمات، تولیدات و صادرات کالا کشورهای درگیر این بیماری گردیده و در نتیجه باعث کاهش رشد اقتصادی و رکود بی‌سابقه‌ای در این دسته از کشورهای جهان شده است. شیوع بیماری کووید-۱۹ در جهان باعث نگرانی دولت‌ها در پی بیکاری و از بین رفتن کسب‌وکارها و همچنین کاهش شدید درآمدهایشان گردیده و بدین سبب قریب به اتفاق اقتصاددانان معتقدند که شیوع بیماری همه‌گیری کرونای جدید در جهان باعث رشد منفی اقتصاد جهانی خواهد شد و بحران اقتصادی شدیدی را رقم خواهد زد. اقتصاددانان همچنین معتقدند که این رکود جهانی در قیاس با رکود سال ۱۹۲۹م به مراتب بزرگتر خواهد بود. البته آثار این بحران برای همه کشورها یکسان نیست و ما شاهد دو وجه از بحران اقتصادی کووید-۱۹ خواهیم بود:

وجه اول: در بحران‌های بین‌المللی آن دسته از کشورهایی که بیشتر در اقتصاد جهانی ادغام شده باشند، دچار خسارات بیشتری خواهند شد ولی این به معنی عدم آسیب به کشورهایی که در اقتصاد جهانی ادغام نگردیده‌اند، نمی‌باشد. در خصوص اقتصاد ایران که مدت‌هاست با تورم رکودی مواجه شده، انتظار می‌رفت تا ایران؛ از یک‌سو به علت عدم عضویت در سازمان تجارت جهانی و از سوی دیگر نداشتن ارتباطات اقتصادی و تجاری با بسیاری از کشورها، از بحران‌های اقتصادی بین‌المللی کمتر دچار خسارات و صدمه شود (لشکری، ۱۳۸۸، صص. ۲۵۰-۲۴۸).

وجه دوم: بحران بیماری کووید-۱۹ باعث گردیده تا اقتصاد ایران نیز تحت تأثیر شدید آن قرارگیرد و صنعت گردشگری و بخش تولید و صادرات هم بشدت دچار آسیب شود. برای تخمین آثار زیان‌بار آن بر اقتصاد ایران در تحقیقی که در دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) صورت گرفت، آمده که هر چه شیوع ویروس گسترده‌تر و دوره آن طولانی‌تر باشد تبعات بیشتری بر اقتصاد ایران خواهد داشت. در این تحقیق ۴۱ درصد بنگاه‌هایی که مورد ارزیابی قرار گرفتند اعلام داشتند که با شیوع ویروس کرونای جدید وضعیت تولید آنها نسبت به روزهای قبل از بحران خیلی کاهش یافته است. همچنین

۲۴ درصد پاسخ‌دهندگان بنگاه‌های تولیدی اعلام داشتند که وضعیت تولید آنها نسبت به روزهای قبل از کرونا کاهش داشته است. بر این اساس ۶۵ درصد فعالیت‌های اقتصادی با کاهش تولید و خدمات مواجه بوده‌اند. همچنین نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که ۳۱ درصد از فعالیت‌های اقتصادی با تغییر تولید همراه نبوده و تولید تنها در ۴ درصد فعالیت‌ها افزایش یافته است. در این پژوهش همچنین آمده است چنانچه دولت محدودیت‌های بیشتری به منظور کنترل شیوع ویروس اعمال کند، اثرات منفی بیشتری بر کسب‌وکارها، به ویژه کسب‌وکارهای بنگاه‌های کوچک و متوسط به وجود خواهد آورد (تسنیم، ۱۳۹۸). البته بحران اقتصادی مانند دومینویی به سطح بنگاه‌های بزرگ اقتصادی و شرکت‌های بزرگ پیشرو و ساختارهای کلان اقتصاد بالادستی مانند نظام بانکی و مالی کشور نیز منتقل خواهد شد (اسماعیلی، ۱۳۹۸). در کنار این سختی‌های، مشکلات توزیع منابع در بخش‌های صدمه دیده نیز بر وخامت اوضاع نیز خواهد افزود. افزون بر اینها دولت بر این تفکر بود که چنانچه در بخش توزیع منابع (آن مقداری که در اختیار دارد)، اقدامات خردمندانه‌ای را پیشه نکند، مسلماً بر نارضایتی‌ها - افزوده خواهد شد و بحران دیگری در دوران پسا کرونا رقم خواهد خورد.

برای جلوگیری از نارضایتی‌های بیشتر مردم، سیاستی که دولت در اوایل شیوع کووید-۱۹ پیشه کرد، سیاست عدم قرنطینه شهرها و تعطیلی بخش‌های اقتصادی ایران بود. دولت بر این عقیده بود که قرنطینه شهرها منجر به کاهش رفت و آمد، کاهش ورود گردشگران خارجی به ایران، تعطیلی شرکت‌های هواپیمایی و اغلب کسب‌وکارهای خدماتی، بسته شدن راه ارتباطی ایران با سایر کشورها و عدم امکان برقراری تبادل کالا با کشورهایمانند چین، عراق، ترکیه، امارات عربی متحده و افغانستان خواهد گردید. در کنار عوامل ذکر شده نصف شدن قیمت نفت و محصولات پتروشیمی در بازار جهانی، که باعث کاهش درآمد ارزی دولت ایران شده بود، همگی از عواملی بودند که دولت را مجبور به مخالفت سریع خود با قرنطینه کردن شهرها و یا کل ایران کرد. بدین سبب بود که معاون وزارت بهداشت (آقای حریری) با اکراه اظهار نمود که قرنطینه کردن مربوط به دوران جنگ جهانی اول بوده و امروزه این عمل برای سرکوب کردن بحران کووید-۱۹ مناسب نمی‌باشد. دولت همچنین بازگشت به شرایط عادی در آغاز هفته چهارم از شروع این ویروس را اعلام نمود. اما با گذشت چند روز دیگر، شیوع این بیماری در

برخی از شهرهای ایران تسریع گردید و دولت از مردم خواست تا کمتر از خانه‌های خود بیرون بیایند. توجه به تحقق درآمدهای بودجه ۱۳۹۹ که کمترین وابستگی به نفت را نسبت به سال‌های قبل می‌داشت، نگاه ویژه‌ای به درآمدهای مالیاتی شده بود. اما تحت تأثیر کووید-۱۹ و کاهش درآمدهای بنگاه‌های کوچک و بزرگ و معافیت‌های مالیاتی زیادی که به بیشتر بخش فعالیت‌های کسبی تعلق می‌گرفت، بودجه دولت با کسری زیادی در دوره پسا کرونا مواجه می‌گردید و یقیناً بر مشکلات اقتصادی دولت در دوره پسا کرونا می‌افزود. دولت برای کاهش اثرات زیانبار اقتصادی ناشی از تحریم‌های ایالات متحده و بیماری کوید-۱۹ و تأمین کسری بودجه خود درصدد برآمد تا بخشی‌هایی از سهام برخی از کارخانجات دولتی را به بورس ارائه نماید تا جلوی افزایش تورم که به زندگی ملت ایران صدمه بیشتری وارد می‌آورد، را بگیرد. اما تمامی این راهکارها به دلیل تشدید تحریم‌های آمریکا و عدم تجارت و تبادل کالا با بسیاری از کشورها نتوانست وضعیت معیشت و سلامتی مردم را بهبود ببخشد.

پ. درخواست ایران برای پایان دادن به تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا

در جهان امروز بحران‌ها به سرعت جهانی می‌شوند و سرنوشت هیچ ملتی از دیگری جدا نیست. شیوع بیماری کووید-۱۹ در کشورهای مختلف، صدمه‌های وارد شده به سلامت و امنیت روانی انسان‌ها و همچنین ضررهای وارد شده به اقتصاد جهانی همگی نشان می‌دهند که کشورهای مختلف نمی‌توانند نسبت یک نقطه خاص از جهان که با بحران مواجه گردیده و امکان سرایت به دیگر نقاط را دارد، بی‌تفاوت باشند. جمهوری اسلامی ایران در حالی با بحران کرونا مواجه گردید که تحت شدیدترین تحریم‌های ناعادلانه اقتصادی از سوی آمریکا به سر می‌برد. به همین خاطر دولت ایران از جامعه بین‌الملل درخواست نمود که در شرایط بحرانی کووید-۱۹ تحریم‌های ظالمانه آمریکا لغو گردد. در تاریخ ۱۲ مارس ۲۰۲۰ ظریف در نامه‌ای به رئیس سازمان ملل عدم لغو تحریم‌ها را مانعی عمده برای مبارزه با شیوع کرونا دانست (ای ای، ۲۰۲۰/۰۳/۱۲) و پس از آن در تاریخ ۱۵ مارس ۲۰۲۰ حسن روحانی رئیس‌جمهور ایران نیز در نامه‌ای به سران برخی کشورها تأکید کرد که ویروس کرونا تبدیل به یک اپیدمی جهانی شده، مرزی نمی‌شناسد و قربانیان خود را بدون ملاحظات سیاسی، اعتقادی، قومی و نژادی انتخاب می‌کند و لغو

تحریم‌ها برای مقابله با شیوع این بیماری ضروری است (تی ار تی، ۲۰۲۰/۰۳/۱۵). با توجه به اهمیت مهار بیماری کووید-۱۹ در بُعد جهانی بسیاری از کشورهای جهان و سازمان‌های بین‌المللی خواستار رفع تحریم‌های یکجانبه دولت ترامپ علیه ایران در دوران مبارزه با این بیماری شدند. در یکی از این اقدامات گروهی، برخی از دیپلمات‌ها و وزرای پیشین کشورهای جهان در نامه‌ای به دولت ترامپ درخواست کردند با توجه به شیوع ویروس کرووید-۱۹ و تلاش‌های ایران برای مقابله با آن، برخی تحریم‌ها علیه تهران برداشته و یا حداقل به حالت تعلیق درآید. در نامه ارسالی این گروه نام دیپلمات‌های ارشد و مقامات عالی‌رتبه جهان از جمله چهار دبیر کل ناتو، رئیس سابق سازمان جهانی بهداشت به چشم می‌خورد (دیناریان، ۱۳۹۹). دبیرکل سازمان ملل نیز در تاریخ ۲۸ فروردین ۹۹ خواستار برچیدن تحریم‌های بین‌المللی و یکجانبه آمریکا و ابراز داشت که این اقدام آمریکا سلامتی میلیون‌ها نفر را در جهان در معرض خطر قرار داده است و موجب تضعیف تلاش‌های جهانی برای مهار کووید-۱۹ و جلوگیری از گسترش هر چه بیشتر آن شده است. تمامی این تلاش‌ها نه تنها دولت ترامپ را متقاعد به لغو تحریم‌ها نکرد بلکه بر شدت تحریم‌ها افزوده شد. افزایش آمار تلفات انسانی ناشی از تشدید تحریم‌ها در دوران بیماری کووید-۱۹ برای ترامپ بی‌اهمیت و هدف او فشار حداکثری تحریم‌ها بر دولت ایران تا با ایجاد نارضایتی در بین مردم ایران منجر به تغییر نظام سیاسی ایران یا حداقل تغییر در رفتار آن در غرب آسیا و پایان دادن به خصومت‌ستیزی با رژیم صهیونیستی شود.

۲. مبانی مفهومی و نظری «تحریم»

۲-۱. تعریف تحریم

تحریم در لغت معادل سه واژه لاتین Embargo و Sanction و بوده و به معنی امتناع نظام‌یافته از برقراری اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نظامی یک دولت و یا گروه برای تنبیه یا ایجاد تغییر در رفتار تحریم شده برای رسیدن به یک رفتار قابل قبول می‌باشد (شریعتی فیض‌آبادی، ۱۳۹۸، ص. ۲۲۶). تحریم در دوران جامعه ملل به صورت رسمی بر برخی از متجاوزان اعمال گردید. تا اواسط قرن بیستم اکثر تحریم‌ها همانند مکانیسمی علیه کشورهای تحریم‌شده عمل می‌نمود تا آنها تحت فشارهای اقتصادی و سیاسی قرار گیرند

(Baldwin. 2015, p.890). در منشور سازمان ملل متحد، تحریم به معنی قطع کامل یا نسبی روابط اقتصادی و دیگر وسایل ارتباطی است (Plano & Olton. 1988, p.152). دولت‌های بزرگ از ابزار تحریم در سیاست خارجی استفاده می‌نمایند و این عمل به معنای اقدام قاطع علیه کشور هدف می‌باشد. تحریم علنی بوده و به کشور تحریم شونده اعلام و تعیین زمان می‌شود (موسوی، ۱۳۸۴، ص.۲۰۶).

۲-۲. نظریه‌های تحریم

در ارتباط با تحریم و تأثیرگذاری آن در سیاست خارجی می‌توان دو رویکرد اصلی را از یکدیگر تمیز داد:

الف. رویکرد سلبی

از دیدگاه این پژوهشگران ظهور پدیده‌هایی چون جهانی‌شدن، و تقسیم کار جهانی، منجر به این شده تا جامعه جهانی نوعی وابستگی را تجربه نماید که راه را بر اعمال تحریم‌های گسترده و قطعی، در عرصه سیاست عملی دشوار و حتی سد می‌نماید. در این صورت میزان تأثیرات ناشی از تحریم‌ها به شدت کاهش یافته و نمی‌توان برای تغییر رفتار روی سیاست تحریمی چندان حساب نمود (بالازاده و همکاران، ۱۳۹۴، ص.۷۷).

ب. رویکرد ایجابی

پیروان این دیدگاه معتقدند که علیرغم تمام وابستگی‌ها، اما می‌توان حوزه‌هایی را سراغ گرفت که تحریم‌ها مؤثر واقع می‌شوند؛ مانند حوزه اقتصادی که با توان راهبردی و زندگی روزمره مردم در ارتباط است. تحریم‌های اقتصادی کم‌هزینه‌تر از اقدامات نظامی بوده و واکنش کشور هدف تحریم نیز اکثراً واکنش نظامی نمی‌باشد (بالازاده و همکاران، ۱۳۹۴، صص.۷۸-۸۶). در خصوص کارآمدی تحریم‌ها نظریه‌های مختلفی مطرح شده که در این میان دیدگاه بالدوین با سیاست آمریکا تناسب بیشتری دارد. او برخلاف سنت‌گرایان به کارآمدی تحریم‌ها باور داشته و سعی نموده در این خصوص نظریه جامعی را ارائه دهد. ارکان اصلی این نظریه عبارتند از:

رکن (۱). تحریم به مثابه ابزار برای نیل به هدف

بالدوین معتقد است رویدادهای تحریم که از پی اهداف سودمند تحریم می‌باشد، همواره باید مورد بررسی قرار گیرد چراکه اعمال تحریم یک نوعی ابزاری در امتداد رسیدن به

هدف و نه خود هدف می‌باشد. او کارایی تحریم‌های اقتصادی را به معنی موفقیت در بُعد اقتصادی می‌داند که در پی آن، واکنش سیاسی مناسب رفتاری مورد نظر نیز می‌تواند صورت گیرد.

رکن (۲). اقتصاد بالاترین ظرفیت تحریمی را دارد

بالدوین در میان تمام سیاست‌های تحریمی، حوزه اقتصاد را متمایز نموده و معتقد است ظرفیت‌های این بخش همچنان مؤثر و قابل استفاده است. او در کتاب «دولتمداری اقتصادی» از تحریم‌ها به‌عنوان ابزارهای اقتصادی قدرت یاد کرده است (Baldwin, 1985, p.371).

رکن (۳). استمرار زمانی تحریم‌ها

بالدوین معتقد است که شرط تأثیرگذاری تحریم آن است که تحریم‌کننده بتواند طی زمان آن را حفظ نماید و از این طریق ظرفیت‌های ناشی از شبکه روابط خارجی کشور تحریم شده، شناسایی و تضعیف گردد. در رابطه با عنصر زمان، برخی معتقدند که با طولانی شدن زمان تحریم‌ها، تحریم‌شونده با شرایط به وجود آمده، خود را سازگار نموده و تحریم‌ها را بی‌اثر می‌سازند. او در پاسخ به کسانی که تحریم‌ها را در زمان طولانی بی‌اثر می‌دانند، اظهار می‌دارد که با طولانی‌تر شدن تحریم‌ها، اقتصاد کشور مورد هدف به تدریج فلج خواهد گردید و آن زمان است که دولتمردان آن مجبور به تغییر رفتار و پذیرش خواسته کشور یا سازمان تحریم‌کننده خواهد شد (Baldwin, 1985, p.78).

رکن (۴). میزان قدرت تحریم‌کننده

بالدوین اظهار می‌دارد که باید دید تحریم‌کننده یا تحریم‌کنندگان چه کسانی هستند و از چه منابع قدرتی برخوردار می‌باشند. اگر تحریم‌کننده در بین کشورهای جهان از توان بالایی اقتصادی برخوردار باشد، می‌توان انتظار داشت تا تحریم‌ها مؤثر واقع گردند و تحریم‌کننده یا تحریم‌کنندگان را به اهدافشان برساند.

رکن (۵). میزان وابستگی و آسیب‌پذیری تحریم‌شونده

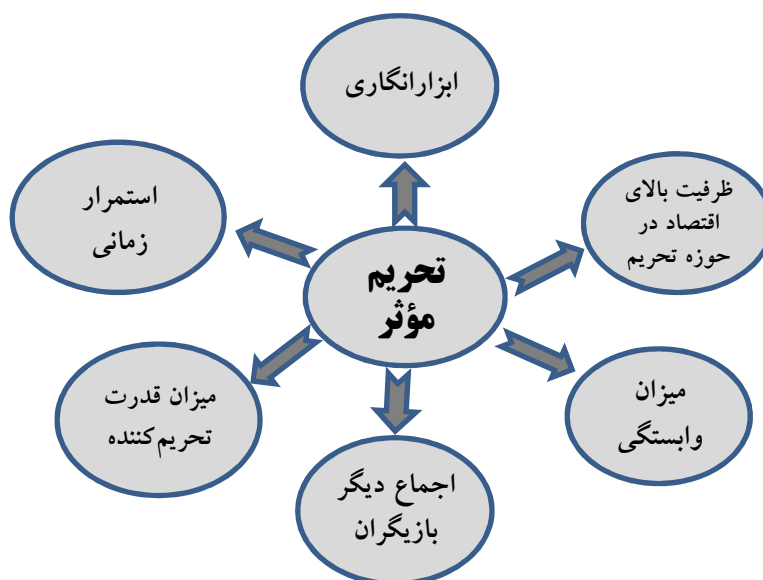
این بسیار مهم است که بدانیم اقتصاد تحریم‌شونده تا چه اندازه وابستگی به اقتصاد جهانی دارد. در دنیای امروز بسیاری از کشورها به‌علت پیچیدگی اقتصادی به یکدیگر وابسته می‌باشند. در این صورت است که ابزار اقتصادی تحریم‌کنندگان مؤثرتر عمل می‌کند. اما اگر اقتصاد کشور تحریم شده در اقتصاد جهانی ادغام نشده باشد و یا وابستگی

اندکی داشته باشد، کارایی تحریم‌ها با مشکل مواجه خواهد شد. گرچه کشور ایران برای مدت زیادی تحت تحریم‌های یک‌جانبه و چندجانبه قرار دارد و اقتصادش به مقدار کم وابسته به اقتصاد جهانی است ولی با این وجود آسیب‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌های یک‌جانبه ترامپ برای دولت روحانی در حوزه‌های مختلف بسیار گسترده بوده است.

رکن (۶). اجماع دیگر بازیگران در حمایت از تحریم‌ها

امروزه تحریم‌هایی دارای کارایی هستند که اجماع دولت‌ها را دارا باشند. منشور هفت شورای امنیت سازمان ملل متحد دولت‌ها را مکلف می‌کند تا از قطعنامه‌های این شورا پیروی نمایند. اجماع دولت‌ها در تحریم، می‌تواند دولت تحریم‌شونده را تحت فشار بیشتری قرار دهد و کارایی تحریم‌ها را تسریع بخشد. اما تحریم‌های یک‌جانبه به علت عدم موافقت دیگر دولت‌ها نمی‌تواند به طور کامل کارآمد باشد.

نمودار شماره (۱): الگوی تحلیل تحریم‌ها بر اساس نظریه بالدوین

(طراحی توسط نویسندگان)

۳. تحلیل تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا

با عنایت به الگوی تحلیلی ۶ رکنی حال می‌توان به تحلیل راهبرد آمریکا پرداخت:

۱-۱. افزایش نارضایتی ملت ایران به مثابه هدف اصلی آمریکا

بسیاری معتقدند که تحریم‌های یک‌جانبه اقتصادی ترامپ صرفاً برای ایجاد نارضایتی و اعتراض مردم ایران علیه نظام جمهوری اسلامی می‌باشد. چراکه کشور تحریم شده از درآمدها و سرمایه‌گذاری‌ها محروم گشته و در انزوا قرار گرفته و نتیجتاً دچار آسیب اقتصادی جبران‌ناپذیری می‌گردد (گرشاسبی و دیندارلو، ۱۳۹۵، ص. ۱۳۲). این آسیب‌ها آثار منفی بر زندگی و رفاه عموم مردم کشور تحریم شده گذاشته و موجبات نارضایتی‌های زیادی را در بین مردم آن کشور به وجود می‌آورد. تحریم‌های صورت گرفته علیه جمهوری اسلامی ایران نیز خارج از این مقوله نبوده و با قرار گرفتن مردم در فشار اقتصادی که پیامدهای آن، آثار منفی بر سلامت، بهداشت، تغذیه و دیگر حوزه‌هایشان است، نارضایتی‌های زیادی را در بین برخی از اقشار مردم ایجاد می‌نماید و این همان هدفی است که تحریم‌کننده به دنبال آن بوده تا از این طریق به خواسته‌های تعیین شده یعنی تغییر رفتار جمهوری اسلامی دست یابد.

۲-۲. بهره‌برداری از ظرفیت‌های تحریمی اقتصاد علیه جمهوری اسلامی ایران

استفاده از ابزارهای اقتصادی و تجاری یکی از مؤثرترین و کارآمدترین ابزارها برای تحقق اهداف دولت‌ها و یا سازمان‌ها محسوب می‌گردد. تحریم اقتصادی یک ابزار مهم و تأثیرگذار از طرف کشورهای نیرومند و یا سازمان‌های بین‌المللی به کار گرفته می‌شود و از سال‌های بعد از جنگ جهانی دوم بیشتر به اجرا گذاشته شده‌اند. تحریم‌های اقتصادی برای کشورهای تحریم‌کننده به عنوان یک ابزار مهم در سیاست خارجی می‌باشد (قوام، ۱۳۷۲، ص. ۲۱۰). نظام جمهوری اسلامی ایران از ابتدای تأسیس خود تحت تأثیر تحریم‌های مختلف یک‌جانبه آمریکا قرار داشته است. دولت ترامپ از تشدید تحریم‌های یک‌جانبه در زمان شیوع کووید-۱۹ به عنوان ابزاری مهم بهره برده تا نظام جمهوری اسلامی ایران را از برخی اعمال باز دارد و تغییری در رفتار آن ایجاد نماید. تشدید تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا در دوره کووید-۱۹ نه تنها بر معیشت ملت ایران بلکه بر سلامتی آنها تأثیر بسزایی دارد. با جلوگیری از فروش نفت و دیگر تحریم‌های تجاری

علیه جمهوری اسلامی ایران در دوره بیماری همه‌گیری کووید-۱۹، موجب کمبود دارو و تجهیزات پزشکی شده، میزان مرگ و میر ناشی از این بیماری همه‌گیری را افزایش داده و بر مشکلات دولت روحانی افزوده است.

۳-۳. استمرار تحریم‌های ایران

در مورد کارایی تحریم‌ها، عده‌ای از نظریه‌پردازان معتقدند بر اثر طولانی شدن تحریم‌ها، دولت و ملت تحریم‌شده پس از مدتی با وضعیت بد اقتصادی بر اثر تحریم‌ها به تدریج خو گرفته و در نهایت تحریم‌ها را ناکارآمد می‌کنند. اما در مقابل آنها بسیاری از نظریه‌پردازان دیگر مانند بالدوین معتقدند که زمان پدیده‌ای است در جهت تحکیم تحریم. چرا که اقتصاد تحریم‌شونده در طولانی مدت فلج می‌گردد و منافع زیادی را کشور تحریم‌شده از دست می‌دهد. برای نمونه با تصویب قانون داماتو در آمریکا که امکان سرمایه‌گذاری نفتی در ایران را بسیار محدود کرد، کشور ایران برای مدت زیادی تحت تحریم قرار گرفت و نتوانست سرمایه‌گذاران بزرگ را به ایران آورد و همچنین از دسترسی به تجهیزات مدرن و پیشرفته نفتی محروم گشت. در نقطه مقابل همسایگانی که با ایران دارای منابع نفتی و گازی مشترک بودند از این فرصت استفاده نموده و با آوردن سرمایه‌گذاران قدرتمند و به‌کارگیری از تجهیزات نفتی پیشرفته، خیلی سریع به بهره‌برداری از منابع مشترک نفتی و گازی پرداختند (عسگرخانی، ۱۳۷۵). در ایران زمانی که بحران کووید-۱۹ گسترده و نیاز مالی دولت روحانی برای خرید دستگاه‌های تنفسی و برخی از داروهای مؤثر بر این بیماری بیشتر آشکار گشت، دولت ترامپ تحریم‌ها را نه تنها ادامه بلکه تشدید نمود تا ایران را وادار به مذاکره کند. او در اقدامی بی‌سابقه دستور تحریم علیه ۱۲۵ کشتی ایرانی را صادر کرد (ظریف، خبرگزاری مهر، ۱۳۹۹/۰۳/۱۹). او همچنین به نیروی دریایی آمریکا دستور توقیف کشتی‌های نفتکش به مقصد کشور ونزوئلا که نفت ایران را حمل می‌کردند را صادر نمود. استمرار تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران و شدت گرفتن آنها با هدف فشار حداکثری برای وادار کردن نظام جمهوری اسلامی به تغییر رفتار در منطقه خاورمیانه صورت گرفت.

۳-۴. میزان قدرت تحریم‌کننده (آمریکا)

ایالات متحده آمریکا با داشتن ۲۵ درصد اقتصاد جهانی دارای نفوذ زیادی بر شرکت‌ها و کمپانی‌های جهانی است. جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۵۸ و بعد از تصرف سفارت آمریکا توسط دانشجویان پیرو خط امام، از سوی دولت وقت ایالات متحده آمریکا (جیمی کارتر) مورد تحریم قرار گرفت و تاکنون همواره به‌نوعی با تحریم‌ها به مقابله برخاسته است. در حال حاضر ایران با بی‌سابقه‌ترین تحریم‌ها در طول تاریخ خود روبه‌روست؛ به طوری که وزیر امور خارجه ایران درباره آن اصطلاح جنگ اقتصادی علیه مردم را به کار می‌برد (ظریف، ۱۳۹۸). جنگ اقتصادی به طور خلاصه عبارت است از استفاده از ابزارهای اقتصادی علیه یک کشور به منظور تضعیف اقتصاد آن کشور و در نتیجه کاهش قدرت سیاسی و نظامی و همچنین تغییر سیاست یا رفتار حکومت کشور مورد هدف. تحریم‌ها از طریق بلوکه کردن دارایی‌ها، تعلیق کمک‌ها، ممانعت از سرمایه‌گذاری یا ورود سایر سرمایه‌ها و مصادره اموال و دارایی‌های یک کشور که همگی نمونه‌های مصادیق معمول جنگ اقتصادی می‌باشند، می‌توانند صورت گیرند. هدف جنگ اقتصادی تضعیف اقتصاد یک کشور از طریق ممانعت از دسترسی به منابع فیزیکی، مالی و تکنولوژیک یا به عبارتی دیگر ممانعت از بهره‌مندی از منافع ناشی از مبادلات تجاری، مالی و تکنولوژیکی با سایر کشورها است. به این ترتیب جنگ اقتصادی گزینه‌ای برای به زانو درآوردن یک حکومت بدون توسل به حمله نظامی می‌باشد. محدودیت‌های تجاری و محدودیت‌های مالی دو ابزار اصلی در اعمال جنگ اقتصادی محسوب می‌شوند که این محدودیت‌ها در سطوح مختلفی قابل اعمال هستند (منظور، ۱۳۹۲، ص. ۲۶). دولت‌های آمریکا در طول عمر حکومت ج.ا.ایران تلاش نموده تا با به‌کارگیری ابزارهای مختلف، متحدان خود و دیگر کشورها را مجاب کند تا در راستای فشار اقتصادی بر نظام ایران با سیاست‌های تحریمی آمریکا همکاری کنند. هم‌اکنون، بسیاری از متحدان آمریکا شامل برخی از دولت‌های همسایه ایران ائتلافی غیررسمی تحت عنوان کشورهای هم‌فکر به رهبری دولت ترامپ برای فشار بر ایران تشکیل داده‌اند. در این راستا به نظر می‌رسد در مسئله تحریم ایران، تأثیرپذیری از فشار یا امتیازات آمریکا و تضعیف ایران در منطقه از دلایل پیوستن برخی از کشورهای منطقه به آمریکا بوده است. تحریم‌های جدید یک‌جانبه آمریکا عمدتاً تمامی بخش‌های

اقتصاد ایران را دربر می‌گیرد، اما از آنجایی که ایران یکی از تولیدکنندگان و فروشنده بزرگ نفتی در جهان است و بخش بزرگی از درآمدهای کشور از نفت حاصل می‌شود، بدین سبب دولت ترامپ اعمال شدید تحریم‌ها بر بخش انرژی ایران را وضع نمود. این تحریم‌ها نه تنها افراد و شرکت‌های آمریکایی را از هر گونه رابطه با ایران ممنوع می‌کند، بلکه تحریم‌های این کشور واجد وصف فراسرزمینی بوده و با اعمال ممنوعیت‌ها و فشارهای تجاری و مالی اشخاص حقیقی و حقوقی متبوع دولت‌های دیگر را از هر گونه سرمایه‌گذاری، خرید و فروش، انتقال فناوری‌های نفتی و همکاری‌های مشترک با ایران باز می‌دارد که در نتیجه این ممنوعیت‌ها، کشورهای دیگر را ناتوان از اجرای بسیاری از تعهدات و قراردادهای خود در مقابل ایران می‌گرداند (مشهدی، ۱۳۹۳، ص. ۱۴). در واقع قدرت اقتصادی آمریکا و ترس ناشی از مجازات‌های تحریمی آمریکا باعث گشته تا بسیاری از شرکت‌های بزرگ از معامله اقتصادی با ایران انصراف دهند.

۳-۵. میزان آسیب‌پذیری ایران از تحریم‌ها

برخی از نظریه‌پردازان وابستگی متقابل معتقدند که در دنیای پیچیده امروز، تحریم‌ها فاقد کارایی لازم می‌باشند. چراکه وابستگی متقابلی که در بین کشورهای جهان موجود است، کشور تحریم‌شونده می‌تواند با توجه به امکانات مختلف در دنیای وابستگی، خود را از آسیب زیاد تحریم‌ها دور نگه دارد. به عبارتی گسترش وابستگی متقابل کشورها وضعیتی پیچیده و دوسویه به وجود آورده است (ارغوانی پیرسلامی، ۱۳۹۷، ص. ۱۰۰). از یک سو کشور تحریم‌شده به دلیل نیازمندی به بازارهای جهانی را آسیب‌پذیر می‌نماید و از سوی دیگر، وجود جانشین‌ها و بدیل‌ها در بازار جهانی و امکان یافتن راه‌حل‌های جدید و جایگزین، فرایند اجرای تحریم را با مشکل روبرو می‌سازد. برای نمونه با تحریم نفتی ایران از سوی دولت ترامپ، برخی از پالایشگاه‌های کشورهای جهان (چین، ترکیه، یونان، ایتالیا، ژاپن، تایوان، هند و کره جنوبی) که با نوع نفت ایران سازگار بودند، قادر به جایگزین کردن نفت ایران در زمان کوتاه نبودند و به همین دلیل برای مدتی معافیت‌های متعددی را از آمریکا برای خرید نفت دریافت می‌کردند (تقوی، ۱۳۹۸). در ضمن اگر کشور تحریم‌شده بتواند تحریم‌ها را بنحوی دور بزند و یا منابع مورد نیاز خود را از داخل

به دست آورد، آن زمان است که تحریم‌ها تا حد زیادی ناکارآمد خواهند شد. اما با تمامی این مسائل نمی‌توان آسیب‌پذیری اقتصاد کشور تحریم‌شده را بی‌اهمیت شمرد چراکه هر اقتصادی که مورد تحریم‌های شدید قرار گیرد، مطمئناً دچار آسیب خواهد شد و میزان آسیب اقتصادش بستگی به نوع و فشار تحریم‌ها دارد. وابستگی جمهوری اسلامی به صادرات نفت به خوبی نشان می‌دهد که میزان آسیب‌پذیری اقتصاد ایران از تحریم‌های نفتی بسیار زیاد می‌باشد. تشدید تحریم‌ها از سوی دولت ترامپ نه تنها در بخش نفت بلکه در بخش مالی و تجارت غیر نفتی ایران با کشورهای دیگر را مورد هدف قرار داده تا بدین وسیله فشار حداکثری را اعمال نماید.

۳-۶. اجماع دیگر بازیگران

بالدوین معتقد است که بایستی بررسی نمود چه کسی دست به اعمال تحریم می‌زند. تحریم‌ها زمانی می‌تواند تأثیرگذار و نتیجه مطلوب دهند که توسط سازمان ملل یا گروه مؤثری از دولت‌های مختلف جهان بر علیه کشوری وضع شوند. به عبارتی اجماع جهانی بر علیه تحریم شونده وجود داشته باشد. این بدین معنی است که تحریم‌ها علیه یک دولت زمانی به موفقیت می‌انجامند که از پشتیبانی و حمایت اکثر کشورهای جهان و به ویژه نهاد شورای امنیت سازمان ملل برخوردار باشد. چراکه در این چنین فضا و شرایطی است که اجرای تحریم‌ها می‌تواند به صورت قانونی و جدی تأثیرگذار باشد. همکاری کشورها در تحریم‌های وضع شده تأثیر منفی بر برنامه‌های توسعه کشور تحریم‌شونده گذارده و مشکلات زیادی در برنامه‌های توسعه‌ای آن از خود باقی می‌گذارد. همچنین به‌کارگیری تحریم‌ها از طرف بیشتر کشورها که تابع دستورات شورای امنیت سازمان ملل متحد هستند، باعث فشار مضاعف بر کشور تحریم‌شونده می‌گردد که در نهایت منجر به پذیرش برخی از تغییرات از جانب کشور تحریم‌شونده خواهد شد. در دوره اول دولت روحانی تحت تأثیر و فشار تحریم‌های اقتصادی وضع شده توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد که تمامی دولت‌ها را مجبور به پیروی از آنها نموده بود، سرانجام مجبور گردید دست به نرمش قهرمانه بزند تا خود را از زیر فشار بیش از اندازه تحریم‌های بین‌المللی خارج سازد (رستمی و گنجی، ۱۳۹۵، صص ۶۶-۶۱). اما تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا در دوره ترامپ گرچه تأثیرگذار بودند ولی مورد قبول دیگر دولت‌ها قرار نگرفت و نتوانست

همانند تحریم‌های شورای امنیت از اجماع جهانی و کارایی مطلوبی برخوردار گردند. چرا که برجام در سازمان ملل ثبت شده بود و تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا موارد متعددی از منشور ملل متحد را نقض می‌کرد و بدین سبب این تحریم‌ها فاقد مشروعیت بودند. بدین سبب بود زمانی که ایالات متحده در همراه کردن دیگر دولت‌ها و سازمان‌ها با خود موفقیت چندانی کسب نکرد تا جایی که متحدین اروپایی آمریکا (انگلستان و فرانسه) به قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل مبنی بر تحریم تسلیحاتی علیه ایران در تاریخ ۱۲ سپتامبر سال ۲۰۲۰ که به پیشنهاد آمریکا مطرح شده بود رأی منفی داده و حاضر به همراهی با ایالات متحده نشدند (خبرگزاری میزان، ۱۳۹۹/۰۶/۲۳). همچنین به دلیل عدم مشروعیت تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا، هیچ‌یک از اعضای شورای امنیت با درخواست دولت ترامپ برای فعال کردن مکانیسم ماشه موافقت نمود (shahrekhabar.com). اما نباید از این نکته غافل ماند که گرچه بسیاری از دولت‌های جهانی بصورت رسمی از تحریم‌های آمریکا علیه ایران حمایت نکردند ولی در عمل برای مقابله با این تحریم‌های یک‌جانبه نیز قدمی برداشتند. در ضمن نباید فراموش کرد که امروزه این شرکت‌ها هستند که بر اساس منافعشان تصمیم به ایجاد و یا ادامه روابط اقتصادی با یکدیگر می‌گیرند. بدین سبب بود علی‌رغم عدم حمایت بسیاری از دولت‌ها از تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا، بسیاری از این شرکت‌ها از ترس مجازات قوانین تحریمی آمریکا حاضر به تجارت با ایران نگریزند (خبرگزاری میزان، ۱۳۹۹/۰۶/۲۳).

جدول شماره (۱): تحلیل ارکان تحریم‌های آمریکا علیه ایران در دوران شیوع بیماری

کووید-۱۹

آری	رویکرد ابزاری به تحریم
زیاد	استفاده از ظرفیت اقتصاد ابزار به مثابه نیل به هدف
دارد	استمرار زمانی
نسبتاً زیاد	میزان قدرت تحریم‌کننده
متوسط	میزان آسیب‌پذیری تحریم‌شونده
ضعیف	اجماع‌سازی نظری
اجماع‌سازی نظری	اجماع‌سازی نظری

(منبع: یافته‌های پژوهش حاضر)

با در نظر گرفتن ارکان نظریه بالدوین در مورد تحریم‌های اقتصادی می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که کارایی تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا بر ضد ایران چنانچه دارای مشروعیت جهانی و اجماع بین‌المللی می‌بود می‌توانست دولت آمریکا را به اهدافش یعنی تغییر رفتار ایران در صحنه جهانی نزدیک سازد. اما باتوجه به عدم همراهی کشورها و سازمان‌های بین‌المللی به دلیل ضعف ارکان سیاسی تحریم‌های آمریکا علیه ایران، اثرگذاری تحریم‌ها تا میزان قابل توجهی کاهش یافته و نتوانسته است اهداف ایالات متحده، که همان تغییر رفتار ایران است، را در پی داشته باشد. لیکن لغو تحریم‌ها در شرایط کنونی موجب وارد شدن لطمه به اعتبار آمریکا می‌گردد و از اینرو دولت آمریکا به دنبال آنست تا با حفظ تحریم‌ها و استمرار آنها این ضعف را جبران نماید.

نتیجه‌گیری

بر اساس چهارچوب نظریه تحریم اقتصادی بالدوین، استفاده از ابزار تحریم یک روش مطلوب، از کم‌هزینه‌ترین ابزارها و از نظر اخلاقی مقبول‌ترین آنها است، مشروط بر اینکه تحریم‌ها باید مبنای حقوقی داشته و از اجماع جهانی برخوردار باشند. هدف از تحریم این است تا بازیگر هدف تغییر رفتار دهد. این شیوه تحریم در صورتی مورد مقبولیت جامعه بین‌الملل قرار می‌گیرد که: اولاً. تحریم‌ها سیاسی نبوده و ثانیاً بر اساس مبنای حقوقی و از طرف سازمان ملل وضع شده باشند. با شیوع بیماری کووید-۱۹ نیاز جامعه جهانی به همکاری تمامی کشورهای جهان برای مهار این بیماری همه‌گیری شدیداً احساس گردید. بدین سبب بود که بسیاری از دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی و مقامات عالی رتبه جهان از دولت ترامپ درخواست نمودند تا در شرایط بحرانی ناشی از بیماری همه‌گیری کووید-۱۹ به تحریم‌ها پایان دهد و یا حداقل آنها را به حالت تعلیق درآورد که البته نتیجه‌ای در پی نداشت.

علت اصرار آمریکا بر وضع و استمرار تحریم‌های یک‌جانبه، آن هم علی‌رغم درخواست‌ها و مخالفت‌های دیگر بازیگران، متأثر از نظریه بالدوین این است که: دولت ترامپ معتقد است تحریم‌های اقتصادی فقط در درازمدت امکان تأثیرگذاری دارند و برای موفقیت تحریم‌ها بایستی «استمرار» آنها حفظ و تضمین شود تا بتوان به بروز نتیجه در آینده امیدوار بود. به عبارت دیگر دولت ترامپ امیدوار است با تأکید بر وجود

تحریم‌ها، حتی اگر به قیمت یک‌جانبه‌گرایی آمریکا باشد، بتواند به چند هدف زیر دست یابد: ضعف تدریجی و تحلیل رفتن منابع و سرمایه راهبردی ایران؛ همراه‌سازی دیگران در اعمال تحریم‌ها و بالاخره وادار نمودن ایران به تغییر رفتار. با این توصیف، مهمترین دلیل آمریکا برای اصرار بر تحریم‌های یک‌جانبه، صیانت از رکن «استمرار تحریم» مطابق با نظریه دیوید بالدوین است.

کتابنامه

- ارغوانی پیرسلامی، فریبرز و اسماعیلی، محدثه (۱۳۹۸). «چالش‌ها و موانع دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه»، مجلس و راهبرد. ۲۶(۹۷)، ۱۰۵-۷۱.
- بالازاده، زهره؛ اشرفی، امرالله و بارانی، فرهاد (۱۳۹۴). «بررسی واکنش ایران به چالش‌ها و تحریم‌های بین‌المللی از منظر سازه‌نگارانه»، مطالعات روابط بین‌الملل. ۸(۳۲)، ۶۷-۱۱۴.
- تغیانی، مهدی و درخشان، مرتضی (۱۳۹۳). «تحلیل عوامل تأثیرگذاری تحریم‌های اقتصادی بر ایران و راهکارهای مقابله با آن»، نشریه راهبرد. ۲۳(۷۳)، ۱۴۶-۱۱۵.
- رستمی، فرزاد و گنجی، مقداد (۱۳۹۵). «قدرت هوشمند آمریکا و ایده نرمش قهرمانانه ایران در مذاکرات هسته‌ای»، مطالعات منطقه‌ای. ۱(۶۲)، ۷۶-۵۳.
- رسولی ثانی‌آبادی، الهام (۱۳۹۹). «بررسی تغییر در سیاست هسته‌ای دولت یازدهم از منظر فردگرایی تفسیری (۱۳۹۲-۱۳۹۴)»، فصلنامه دانش سیاسی. ۱(۱۶)، ۱۹۰-۱۶۹.
- ساجدی، امیر و ساجدی، سیناز (۱۳۹۸). «خروج آمریکا از برجام و تلاطم در اقتصاد ایران»، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل. ۱۲(۴۶)، ۱۵۷-۱۲۷.
- سرخیل، بهنام و خزعلی، فاتن (۱۳۹۶). «تصویرسازی تهدیدانگار از جمهوری اسلامی ایران توسط ایالات متحده آمریکا»، دانش سیاسی. ۱۳(۲)، ۱۳۳-۱۰۳.
- سمیعی‌نسب، مصطفی (۱۳۹۳). «دیپلماسی اقتصادی، راهبرد مقابله با تحریم‌های اقتصادی در منظومه اقتصاد مقاومتی»، فصلنامه آفاق امنیت. ۷(۲۵)، ۱۴۷-۱۱۵.
- سید تقی‌زاده، سیدحمید؛ رئیسی، لیلیا و اسماعیلی، بشیر (۱۳۹۸). «بررسی مشروعیت تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا پس از خروج از برجام بر اساس منشور ملل متحد». مطالعات روابط بین‌الملل. ۱۲(۴۷)، ۷۰-۳۹.
- سیف، اله‌مراد و خوشکلام خسروشاهی، موسی (۱۳۹۲). «نظام ارزی مطلوب ایران در اقتصاد

تشدید تحریم‌های یکجانبه آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در زمان شیوع... / امیر ساجدی و دیگران *دانش‌سپاس* ۱۰۷

مقاومتی»، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران. ۱۸ (۵۴)، ۲۰۴-۱۸۱.

سیمبر، رضا (۱۳۸۹). «سیاست خارجی آمریکا و تحریم‌های جدید علیه جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه دانش سیاسی. ۶ (۲)، ۱۳۸-۱۰۷.

شریعتی فیض‌آبادی، مهدی (۱۳۹۸). «مطالعه تطبیقی دیپلماسی ورزش در توسعه روابط خارجی ایران و کشورهای منتخب»، فصلنامه دانش سیاسی. ۱۵ (۱)، ۱۴۸-۱۲۵.

عسگرخانی، ابو محمد (۱۳۷۵). «رژیم تحریم‌های بین‌المللی»، مجموعه سخنرانی‌های سمپوزیون تحریم‌های آمریکا علیه ایران. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

قوام، عبدالعلی (۱۳۷۲). اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل. تهران: سمت.

کالاها، پاتریک (۱۳۸۷). منطق سیاست خارجی آمریکا، نظریه‌های نقش جهانی آمریکا (داود غرایق زندگی، مترجم). تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

گرشاسبی، علیرضا و یوسفی دیندارلو، مجتبی (۱۳۹۵). «بررسی اثرات تحریم بین‌المللی بر متغیرهای کلان اقتصادی ایران»، فصلنامه تحقیقات مدل‌سازی اقتصادی. (۲۵)، ۱۸۲-۱۲۹.

لشکری، محمد (۱۳۸۸). «بحران مالی جهان و اثر آن بر اقتصاد ایران»، اطلاعات سیاسی - اقتصادی. (۸ و ۷)، ۲۵۳-۲۴۴.

مختاری، حسین (۱۳۹۴). «تأثیر تحریم‌های بین‌المللی بر عوامل قدرت ملی با تأکید بر تحریم‌های شورای سازمان ملل بر نظام جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک. (۳۸)، ۱۷۳-۱۳۴.

مشهدی، علی (۱۳۹۳). «تأثیر تحریم‌های وضع‌شده علیه ایران بر محیط زیست، انرژی و انتقال تکنولوژی از منظر حقوق بین‌الملل»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی. ۱۶ (۴۶)، ۱۲۴-۱۰۳.

منظور، داوود و مصطفی‌پور، منوچهر (۱۳۹۲). «بازخوانی تحریم‌های ناعادلانه: ویژگی‌ها، اهداف و اقدامات»، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی. ۱ (۲)، ۴۲-۲۱.

موسوی، میرطیب (۱۳۸۴). مسایل سیاسی - اقتصادی جهانی نفت. تهران: مردم‌سالاری.

Baldwin, David A. (1985). *Economic statecraft*. Princeton university press.
Plano, C. jack & Olton, Roy (1988). *The International Relations Dictionary*.
Fourth Edition, California: ABC-Clio.

منابع اینترنتی

Baldwin, David A (2015). "Sanction in Political Science" New York, International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, 2nd Edition, Vol. 20, at <https://www.ax.doi.org/10.1016/B97B/0-097086-8.93126-x>

اسماعیل افشار، اسماعیلی (۱۳۹۸)، سایه سنگین کرونا بر اقتصاد ایران. ۲۷ اسفند ۱۳۹۸،
<http://www.pana.ir/news/1031011> بازیابی شده از:

بلومبرگ (۱۳۹۹). تلاش آمریکا برای توسل به مکانیسم ماشه به در بسته متحدانش خورد.
بازیابی شده از: ۱۳۹۹/۰۶/۳۱

<https://www.shahrekhbar.com/political/160059840010578>

تقوی، مهدی (۱۳۹۸). آرزوی بر باد رفته آمریکا برای به صفر رساندن فروش نفت ایران؛ باید
تمام نقشه‌های ترامپ را لو رفته بدانیم. بازیابی شده از: <https://www.atnanews.ir/280406>

خبرگزاری میزان (۱۳۹۹). بررسی ادعای آمریکا درباره بازگشت تحریم‌های ایران؛ عدم
همراهی اعضای شورای امنیت با واشنگتن. ۱۳۹۹/۰۶/۲۳، بازیابی شده از:

<https://www.mizanonline.com/fa/news/655439>

خبرگزاری تسنیم (۱۳۹۸). نیاز فوری همکاری جهانی برای مقابله با کرونا. ۱۳۹۸/۱۲/۲۴،
بازیابی شده از: <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1398/12/24/2223451>

دیناریان، آتوسا (۱۳۹۹). تداوم درخواست برای لغو تحریم‌های ضد ایرانی آمریکا. خبرگزاری
پارس تودی، ۱۳۹۹/۰۱/۱۹، بازیابی شده از: <https://parstoday.com/fa/america-i184649>

ظریف، محمدجواد (۱۳۹۸). جنگ اقتصادی علیه مردم کوچه و بازار است و نه مقامات دولت.
بازیابی شده از: <https://www.mehrnews.com/news/4681303/> ۱۳۹۸/۰۹/۰۵

ظریف، محمدجواد (۱۳۹۸). همکاری جهانی و منطقه‌ای برای مبارزه با کرونا ضروری است.
خبرگزاری وزارت امور خارجه ۱۳۹۸/۱۲/۱۶، بازیابی شده از:

<https://mfa.gov.ir/portal/newsview/577167>